

**НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ  
ДЕПАРТАМЕНТ „МУЗИКА“**

**ЕЛЕНА ДИМИТРОВА ТЪРНИЧКОВА**

## **АВТОРЕФЕРАТ**

на

**ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД**

на тема

**АСПЕКТИ В РАЗВИТИЕТО НА МУЗИКАЛЕН  
СЛУХ ПРИ ДВУГЛАСНОТО ПЕЕНЕ НА  
ФОЛКЛОРНИ ПЕСНИ – ДИАГНОСТИКА НА  
РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗИКА**

*за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“  
Професионално направление: 8. 3. Музикално и танцово изкуство*

Научен ръководител: проф. д-р Георг Краев

*София, 2012*

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на 14. 06. 2012 г. на заседание на Съвета на департамент „Музика” на НБУ.

Разработката се състои от увод, пет глави, заключение и приноси, цитирана литература и 2 приложения, общо 189 с. (177 с. текст и 12 с. приложения).

Цитираната литература включва 80 заглавия на кирилица (на български и на руски език) и 9 на латиница – общо 89.

Защитата на дисертационния труд ще се проведе на .....2012 г. от 14.00 часа в НБУ, зала 501 „Р. Михайлова”, I корпус, етаж V, ж.к. „Овча купел”, ул. „Монтевидео” № 21 на открито заседание с научно жури в състав: проф. д-р Пламен Арабов – *рецензент*, проф. Елисавета Вълчинова-Чендова, д.н. – *рецензент*, председател на НЖ; доц. д-р Ани Петрова, доц. д-р Венцислав Димов и проф. д-р Георг Краев, научен ръководител – *становища*.

Дисертационният труд е на разположение в Офиса на департамент „Музика” при НБУ.

# СЪДЪРЖАНИЕ

## НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

<b>Увод</b> .....	3
<b>Глава първа. За методиките и проблемът за музикалния слух</b> .....	12
1. Методи и системи за възпитание на музикалния слух .....	12
2. Исторически преглед .....	13
3. Методи и системи за възпитание на музикалния слух през XX век .....	16
4. Музикалното възпитание в България .....	24
5. Музикален слух и музикалност .....	36
6. Основни музикални способности. Ладов усет, форми на работа за активизирането му .....	50
<b>Глава втора. Двугласът в България: двугласни инструменти, двугласното фолклорно пеене като секундов чувашо-провокационен интервалов феномен</b> .....	61
1. Инструментален фолклорен двуглас .....	63
2. Фолклорно двугласно пеене .....	71
3. Вокални орнаменти .....	77
4. Двугласното фолклорно пеене в Средна Западна България .....	82
5. Двугласът в Пиринската област .....	86
6. Други двугласни населени места .....	91
<b>Глава трета. Усвояване на знанията. Таксономии в учебната практика</b> .....	93
1. Дидактическите технологии за усвояване на знанията. Диагностика .....	93
2. Таксономии в обучението .....	93
2.1. Предназначение .....	98

2.2. Терминологични уточнения .....	98
2.3. История на педагогическата таксономия .....	99
2.3.1. Таксономията на Блум .....	100
2.3.2. Уточнена таксономия на Блум .....	102
2.3.3. Нова таксономия на Марцано .....	106
2.3.4. Таксономия на Кратуол .....	113
2.4. Цели на педагогическата таксономия .....	114
3. Таксономичните нива и мястото им в обучението по музика.....	122
4. Музика и електронно обучение .....	128

**Глава четвърта. Разработване на технология на диагностичната процедура за равнище на знанията по темата “Аспекти в развитието на музикален слух при двугласното пеене на фолклорни песни” .....**

1. Методика и организация на диагностичната процедура .....	137
2. Проучване на учебно-методическата документация .....	138
3. Създаване на цели еталони .....	144

**Глава пета. Анализ и обработка на резултатите .....**

1. Качествен и количествен анализ на резултатите от обучението .....	156
2. Обобщителна диагностика по тема “Аспекти в развитието на музикален слух при двугласното пеене на народни песни” със зададени 7 задачи .	161

**Заклучение .....**

**Приноси на дисертационния труд .....**

**Цитирана литература .....**

**Приложение № 1 .....**

**Приложение № 2 .....**

**Увод.** В проходимостта във всеки един от етапите в образователната система в Република България на иновативните и интензивно променящи се обществени условия, съвременните темпове на обществено-икономическо развитие поставят непрестанно нови и нови изисквания пред музикалнопедагогическата теория и практика в днешното българско училище. Прилаганите в практиката педагогически теории се налага да бъдат преосмислени, провокират музикалната наука и отношението към **музикалното образование**. Те са **обект на настоящия дисертационен труд**, разгледани са като стратегическо изследователско поле.

Особено повишено е вниманието на обществото. Пред училището е поставен въпросът за необходимостта от компетентно управление на учебно-възпитателния процес като опростен модел, в който, от една страна, са заложили целите на обучение, а от друга – могат да бъдат наблюдавани постигнатите реални резултати.

Важната роля на обучението по музика като част от цялостното обучение в българското училище е заложила още при неговото създаване в България в средата на XIX век. Изминало дългия път на утвърждаване по отношение на принадлежност (църковна, светска) и модели на обучение<sup>1</sup>, съвременната музикалнопедагогическа наука си поставя нови цели и задачи, насочени към постигане на специфични умения и компетентности,

---

<sup>1</sup> Вж. по този въпрос *Витанова, Л., Г. Гайтанджиев*. Музикалното възпитание в българското училище. Исторически очерк. С., Наука и изкуство, 1975.

които допринасят не само за общото развитие на младите хора, но и изграждат определени качествени характеристики. Ще припомня, че „ролята на образованието по изкуства при формирането на житейски умения у младите през XXI век е широко призната на европейско ниво според проучването, което е осъществено по програмата „Евридика“<sup>2</sup>.

В стратегическата рамка на ЕС за европейско сътрудничество в областта на обучението и образованието през следващото десетилетие се говори приоритетно за „ключови компетентности“, включително уважение към чуждата култура и творчество. Проучванията, които са в основата на изследването на Европейската комисия, разкриват огромния потенциал на образованието по изкуствата за подобряване на творчеството сред младите хора и необходимостта от непрекъснато повишаване неговото качество, като обхващат цели и задачи на образованието по изкуства, неговата организация, осигуряването на профилирана, свободноизбираема и разширена подготовка, както и инициативи за развитието и оценяването на учениците, не без квалификация, кариерно развитие и подготовка на учителите. Това проучване обхваща 30 европейски държави, сред тях е и България, във връзка със сравнителна информация за осигуряването на образование по култура и изкуства в рамките на учебните програми. Там е констатирано, че музиката е единият от най-широко разпространените предмети, които се преподават на начално и

---

<sup>2</sup> Вж. *Образованието по изкуства и култура в Европейските училища*, 2009. – <http://www.eurydice.org>

прогимназиално ниво, както и участието на професионално подготвени учители в образованието.

Основната причина е в специфичното взаимоотношение между теория и практика, между понятия и конкретни умения, компетентности, навици, способности, чиито пътища на формиране са индивидуални за всяко дете. Един от проблемите, свързани с усъвършенстване на метода на учебно-възпитателния процес, е използването на дидактическите методи, технологии и ролята им за оптимално усвояване на знанията от една страна, а от друга формиране на умения и компетентности до степен на оптимално развитие у всяко дете, ученик, артист в най-общ план и формираща целостността на музикалната култура в отделните музикалнокултурни прояви. Като актуално разрешение на проблемите се извежда внедряването в процеса на обучението на тестовата диагностика, която ни дава отговори на въпроси, свързани с качеството на обучение, които могат да бъдат обобщени като:

- какви знания, умения и качества формира учителят по музика у учениците до края на обучението;
- как ще осъществи това музикално развитие;
- как ще планира работата си за конкретния клас във всеки урок, като се имат предвид индивидуалните различия между учениците, и същевременно се ръководи от държавните образователни изисквания;

В дисертационния труд си поставям сложната задача да **потърся отговор на всички тези въпроси, използвайки утвърдените съвременни дидактически технологии и тяхното въвеждане и диагностицирането на резултатите от обучението по музика.** Именно прилагането на технологичните елементи – таксономии и цели еталони, конструиране на дидактически тестове в обучението по музика, дават възможност да се оцени ефективността на учебните методи, качеството на учебното съдържание, равнището на усвоените знания, умения и навици, измерване на резултатите и контролиране на тяхното равнище. Те подпомагат пълното достигане целите и задачите на обучението по музика – формиране на художествена музикална култура у ученика. Целта е ролята на училището да промени своя ракурс и да играе важна роля и да помага на младите хора да развият увереност в себе си, силно насърчавани в широк спектър от умения и интереси, да се стимулира творчеството.

В различните степени и профили на музикалното обучение и възпитание се цели развитие на музикалните способности и заложби на личността. Това намира най-общ смисъл в развитието на **музикалния слух – предмет на това изследване.** Концептуалната схема на настоящия труд е изградена върху дълбокото ми убеждение, че **по-задълбоченото и детайлно познаване на развитието на музикалния слух, и по-конкретно, чрез *двугласно пеене на български фолклорни песенни образци,* може да стимулира реално съществуващ процес, който да се превърне във възможна отправна точка за по-нататъшно**



**оптимизиране на методиката в посока на иновативно педагогическо въздействие, съобразено с индивидуалната творческа личност на всяко дете.**

Като аргумент за извеждането на важността на музикалния слух и многогласието за индивидуалното развитие и връзката му с педагогическата практика ще цитирам изследването на проф. Пламен Арабов „Някои методични проблеми на усета за многогласие“<sup>3</sup>. В дисертационния си труд той разглежда проблематиката в теоретичен и практически план. Като мото поставя мисълта на Шинги Сузики – „Всички хора се раждат с големи способности. Ние сме длъжни да разработим методи, посредством които те да могат да развият талантите си. В известен смисъл това е може би по-важно, отколкото изследванията на атомната енергия“. Засягат се въпроси, свързани с методически проблеми на усета за многогласие в условията на понататъшното обучение във ВУЗ, което по своята същност е и основната цел на изследването на проф. Арабов за многогласието и развитието на усета за многогласие.

Ще посоча и още едно важно за настоящия текст изследване, книгата на Росица Драганова, посветена на музицирането. Коментирайки термина в различни аспекти, авторката формулира и степенува важността на понятията „музициране и моделиране на

---

<sup>3</sup> Вж. *Арабов, Пл.* Някои методични проблеми на усета за многогласие. Докторска дисертация. АМТИИ – Пловдив, 1983.

музикалнокултурното развитие“ и „музициране и анализ на процеси в музикалната педагогика“<sup>4</sup>.

Основавайки се на различни теоретични изследвания от български и чуждестранни автори, както и на мои наблюдения, апробирани в дванадесетгодишната ми практика като преподавател в общообразователно училище, си позволявам да формулирам **моя хипотеза, при която в центъра на задачите и формите на работа за развитието на музикалния слух е двугласното пеене на български фолклорни песни**. Тя е провокирана от наблюденията и анализите, които ми дадоха възможност да разсъждавам върху важни проблеми, свързани с изграждането на креативни/творчески личности, както и да изведа различни аспекти при развиване на музикален слух при двугласното пеене на фолклорни песни и приложението на постигнатите умения и компетентности в съвременното образователно пространство, разбирано в по-широк технологичен и културен смисъл.

Ще подчертая, че в специализираната музикално-естетическа, музикалнотеоретична, справочна, публицистична и популярна литература са известни множество публикации, третиращи „музикалността“ като същност и нейната специфика в сравнение с другите изкуства. Изяснявайки същността и спецификата на традиционните форми на работа за развитие на музикалния слух, по-точно основаващи се на музикалните способности, следва да направя едно уточнение. Когато се има

---

<sup>4</sup> Вж. Драганова, Р. Музицирането. Аспекти. С., ИИЗк БАН, 2007.

предвид сложният и многопланов характер ладов и метроритмичен усет, очевидно е, че трудно бих могла да изчерпя всички аспекти. Затова изследователският ми интерес е насочен към по-задълбочено проучване на онези качества и функции на музикалност, които биха аргументирали най-убедително темата *феномена „музикален слух“ – задачи и форми на работа за развитието му чрез двугласното пеене на български фолклорни песни*.

Като учител, осъществяващ преподаването, организиращ учебния процес и дейността на учениците в него, имайки предвид учебните програми по музика съгласно държавните образователни изисквания и по-конкретно изучаването на традиционната/фолклорната култура на България в песенните ѝ образци и обреди, срещайки трудности при слуховото разбиране на местния диалект, анализирането при слушане на типичните структурни особености на многогласната песенна наследственост, нееднократно съм си задавала въпросите:

- Как всички ученици, на които преподавам, да достигнат до достатъчно високи резултати в обучението?
- Как да преодолее неуспеваемостта?
- Как да развия заложените качества на индивида в умения и компетентности?

В педагогическата литература отделни аспекти на тук анализирани процеси за дадени техники и технологии са проучвани от различни изследователи в техни публикации, като

част от тях се отнасят към същия период, върху който е фокусиран дисертационният труд. До този момент обаче не е правено обширно сепциализирано изследване, което детайлно да представя начина на съществуване на генетично заложен и придобити, реално развиващи се умения и компетентности в музикалнослухови възприятия, основаващо се на музикалнофолклорното многогласно културно наследство; да описва и систематизира това развитие; да извежда подробно настъпилите изменения и развити качества, както и новостите и модерността в общуването с наследствеността. Тук уточнявам наследственост като генетика и културно фолклорно наследство.

Дисертацията има **за основна цел** да изясни актуалното, съвременно състояние на поставения проблем, свързан с развитието на музикален слух при пеенето на двугласни фолклорни песни от многогласни региони и песенни образци от българския музикален фолклор, като поставя акцент върху уменията и компетентностите, развиващи иновативно, по съвременен, модерен, нов начин в дейностите на организации, институции и до степен на оптимални стойности, обърнат към индивида /фолклорните области, двугласните инструменти и други косвени факти се засягат, но те не са обект на това да се изследват, а се имат предвид/.

**Начини за постигане на задачите, които си поставям,** намерих в съдържателния обхват на съвременните дидактически технологии, в т.ч. технологията на пълното научаване. Добри възможности за използването ѝ дават учебното съдържание и учебният процес в цялост по музика във всички етапи и класове по

учебния предмет музика от културно-образователна област „Изкуства“ при изучаването на тема, проходима в различните класове в задължителна подготовка на общото образование: “Аспекти в развитието на музикален слух при двугласното пеене на фолклорни песни” .

За осъществяване на поставените цел и задачи са използвани **следните изследователски методи и подходи**: наблюдение, включено наблюдение, интервю, свободен разговор, описание, анализ, сравнение, диагностика и др. Аналитично са въведени и различни източници (специализирани научни публикации, краеведски проучвания), данни от интернет, презентации.

Концептуалната схема на настоящия труд е изградена върху дълбокото ми убеждение, че по-задълбоченото и детайлно познаване на развитието на музикалния слух, и по-конкретно, чрез двугласно пеене на български фолклорни песенни образци, може да стимулира реално съществуващ процес, който да се превърне във възможна отправна точка за по-нататъшно оптимизиране на методиката в посока на иновативно педагогическо въздействие, съобразено с индивидуалната творческа личност на всяко дете. Това определя и **подхода към структурата на дисертационния труд – теоретичната опора е потърсена, първо, в проблема за музикалния слух и второ, във фолклорната практика и проблема за фолклорния двуглас**, за да бъде изведена мотивацията и научно-теоретична постановка на проблема и в резултат, **ползвайки и емпирични данни, да бъде разработена**

**технология на диагностичната процедура за равнище на знанията по тема “аспекти в развитието на музикален слух при двугласното пеене на фолклорни песни”.**

Разкривайки посочените закономерности, преминавайки към тяхното обосноваване и развитие, е вложен и **личният ми практически опит**, който, заедно със съществуващите модели, утвърдени в практиката, както и изпреварващи, прогностични, исторически и сравнителни педагогически изследвания то чуждестранни и български автори аргументират обективността, надежността и валидността, които характеризират в най-общ план диагностичното изследване и определят характера му.

**Трудът е структуриран в следните раздели: увод, пет глави, заключение, изводи и приноси, цитирана литература, две приложения.**

В *глава първа* – „**За методиките и проблемът за музикалния слух**”, се формулира се теоретичната обосновка на технологията за пълното научаване според наблюденията на изследователите. Посочват се основните им приноси по конкретни проблеми на технологията за пълното научаване и изследвания на чуждестранни учени. Специално внимание е обърнато на съвременни автори с малко известна литература по въпроса за технологията на пълното научаване. Разглеждат се методи и системи за възпитание на музикалния слух от погледа на различни

научни търсения, в това число и психология на даровитостта. При това се акцентира върху определени иновации, които се резюмират.

Интересът ми е провокиран от насърчаване на теоретични и практически иновации, методологии за изследвания и разработване на политики за посрещане на предизвикателствата, пред които са изправени музикалните педагози в световен мащаб. Вярвам и подкрепям предпоставката, че програмите за подготовка на учители трябва да имат за цел създаването на висококвалифицирани бъдещи учители, както и актуалното продължаващо професионално развитие.

Наблюденията се локализируют в по-голямата част от представените в текста диагностики в 142-ро ОУ „Веселин Ханчев“, гр. София, Столична община, район Витоша и в по-малка степен върху други региони. Но трябва да отбележа факта, че столичното централно училище е приемник на различни регионални и местни обекти на моето изследване предвид емигрирането на населението от селото в града и по-конкретно социалните проблеми и решението им в Столична община. Съсредоточаването на висши учебни заведения в столицата също е фактор за трайното установяване и присъствие в централното, столичното училище, предлагащо по-устойчиво развитие и възможности.

Специално се разглеждат в отделните подглави:

- Методи и системи за възпитание на музикалния слух като теоретични постановки.

- Направен е исторически преглед на съществуващите методи и системи.
- Методи и системи за възпитание на музикалния слух през XX век.
- Музикалното възпитание в България.
- Дискусионният въпрос за музикалния слух и музикалност.
- Основни музикални способности и по-специално ладовият усет и форми на работа за активизирането му

*В глава втора – „Двугласът в България: двугласни инструменти, двугласното фолклорно пеене като секундов чувашо-провокационен интервалов феномен”, са разгледани инструменталният и вокалният двуглас в България като духовно наследство на музикалнофолклорни образци в конкретиката на общия проблем.*

В този контекст се проектира съвременно, иновативно представяне на фолклора и чрез обработки на песенни образци, които могат да бъдат възприемани като секундов чувашо-провокационен интервалов феномен.

Основни акценти са:

- Инструменталният фолклорен двуглас и по-специално инструментът дwoянка, който може да бъде използван и в учебния процес.



- Фолклорното двугласно пеене в различните области на България - Средна Западна Европа, Пиринската област, Неделино и други. Специално е обърнато внимание на вокалните орнаменти.

Изследователският ми интерес е посветен на въпроси, които са от значение за бъдещето на музиката в живота на малките деца, при които влиянието на средствата за масова информация и технологии, бързата промяна на обществото, ролята на семейството в музикалното развитие, ролята на културата и образованието, както и запазването на културните традиции в светлината на разграждането на културни бариери.

**В глава трета – „Усвояване на знанията. Таксономии в обучителната практика”,** се разглеждат се дидактическите технологии за усвояване на знанията. Изтъква се важността на **диагностиката и дидактическите технологии** за усвояване на знанията. Подробно се разглеждат **таксономии в обучението** като предназначение.

Направени са нужните терминологични уточнения, проследена е историята на педагогическата таксономия, като специално са разгледани **таксономията на Блум, уточнената таксономия на Блум, новата таксономия на Марцано и таксономията на Кратуол.**

Изведени са **целите на педагогическата таксономия и таксономичните нива и мястото им в обучението музика.** Отделен раздел е **проблемът за музика и електронно обучение.** Фокусира се върху ранното детско музициране, социалните

измерения на музикалния опит и на изследователските интереси, включително връзката между децата и традиционната музикална култура в контекста на техните фопмиращи се музикални интереси. Използването на медиите и технологиите от децата в семействата, от педагозите, както и провокативното творческо и импровизаторско музициране на самите деца.

**Глава четвърта – „Разработване на технология на диагностичната процедура за равнище на знанията по тема *“Аспекти в развитието на музикален слух при двугласното пеене на фолклорни песни”*”,** е централна за изследването и е свързана с моя личен педагогически опит. Предложени са диагностика и възможности за прилагане на иновативни подходи в обучението по музика в технология за пълно научаване при така съществуващите нормативни изменения. Предвид учебната програма, педагогическата ми подготовка и конкретна квалификация, на музикална култура имах възможност да поставя музиката, мултикултурна средата и пеенето в тясна връзка. Изследването включва проект за връзка между пеене и култура сред 10–11-годишните с явен напредък и интердисциплинарна резултатност.

**Глава пета – „Анализ и обработка на резултатите”** е свързана с четвъртата глава, чрез анализ и обработка на диагностичните резултати тук се извежда обобщена диагностика, онагледена и със съответните таблици. Изводът е, че в прехода

начален–прогимназиален етап в общото образование (3-ти, 4-ти, 5-и клас) е необходимо добре да се усвоят знанията за:

- корените на българската фолклорна музика (традиционната);
- изпълнителското изкуство (професионално, самодейно).

Това диагностично изследване има възможност да се превърне в база за по-нататъшни проучвания, свързани с проблема за музикалния слух и педагогическата практика.

То може да бъде ефективно като се насърчават и подкрепят развитието на експертен и научен опит в областта на образованието на учители по музика, включително създаването на нови методики, обмен на мултикултурни ресурси и иновативни подходи за обучение, формиране на образователни политики, така че да се гарантира, че ще има музика на качествено образование за всички деца; ефективно преподаване и изучаване на музика в училищната среда чрез увеличаване разбирането на разработването на учебните програми, учебни практики и иновации в областта на образованието на учители по музика.

Като обобщение, в **Заклучението** е изтъкнато, че дисертацията има за основна цел да изясни актуалното, съвременно състояние на поставения проблем *“феномена „музикален слух“ – задачи и форми на работа за развитието му чрез двугласното пеене на български фолклорни песни”*, свързан с развитието на музикален слух при пеенето на двугласни фолклорни песни от

многогласни региони и песенни образци от българския музикален фолклор, като поставя акцент върху уменията и компетентностите, развиващи иновативно, по съвременен, модерен, нов начин в дейностите на организации, институции и до степен на оптимални стойности, обърнат към индивида /фолклорните области, двугласните инструменти и други косвени факти се засягат, но те не са обект на това да се изследват, а се имат предвид/.

За да се осъществи музикалното развитие на учениците, е необходимо разкрепостяване на формата и структурата на традиционната урочна дейност, с цел създаване на атмосфера, наситена с чувство, защото емоционалната отзивчивост повишава активността при възприемане на дадено произведение, а оттам и ефективността на обучението по музика.

В тази разработка се утвърждава идеята за необходимостта от използване на такива дидактически технологии, които предлагат най-големи възможности за положителни изменения в обема на знанията и степента на формиране на умения на учениците.

Диагностиката, която се проведе, и резултатите, които се получиха, недвусмислено показват, че разработването на технологията на пълното научаване на учебния процес по музика води до резултативно детерминирано и пълно усвояване на знанията по тема “Аспекти в развитието на музикален слух при двугласното пеене на фолклорни песни”.

Музикалнообразователният процес предполага висока професионална подготовка и квалификация на учителя, чиято основна задача е да превърне собствените си знания в познавателна

дейност за ученици. Наред с ролите на музиканта изпълнител, диригент, музиколог фолклорист, музиковед теоретик, композитор, творец и импровизатор, хореограф и танцьор, актьор, учител по солфеж, **ролята на учителя по музика е решаваща като музикален психолог диагностик, който не само открива таланта и му посочва верния път, но и при обикновената работа във връзка с диагностиката на музикалното развитие в резултат на приложението на учебното съдържание по музика дава съществения си принос в разработването на проблеми, малко проучени и утвърдени в музикалната психология.**

**Въз основа на направените изследвания могат да бъдат направени следните изводи, които са приносни за дисертационния труд:**

- Проведената диагностична процедура по тема “Аспекти в развитието на музикален слух при двугласното пеене на фолклорни песни” показва **положителни резултати** в процеса на обучение на учениците при продължителната им целенасочена подготовка от III и IV клас.

- При технологизиране на обучението по музика най-успешно и най-резултатно може да се извърши таксономизиране на учебното съдържание и разработване на цели-еталони на уроците. **Диагностирането показва, че на основата на таксономизирането на раздели и еталонизирането на цели**

могат да се построят сполучливо конструкции на уроци, чрез които може да се контролира процеса на учене.

- На базата на дидактическите конструкции е възможно да се разработят и “бързи тестове” за измерване “стъпково” на резултатите от обучението.

- Резултатите от тестовете показват, че учениците са направили старателен подбор на отговорите. **Въвеждането на технологични елементи в процеса на обучение спомага за повишаване интереса и желанието на учениците за общуване с фолклорната музиката.** Това от своя страна, спомага за усъвършенстване на техните умения, усвояване на българската фолклорна музикална култура и ориентация в музикално-фолклорното съдържание, както и присъствието на *феномена „музикален слух“* *подказаха конкретни задачи и форми на работа за развитието му чрез двугласното пеене на български фолклорни песни.* Това отчитам като свой принос и твърдя, че **целта на диагностичната процедура и свързаните с нея задачи са успешно реализирани** и могат да бъдат **опорен пункт** и в моята експертната позиция в момента и за в бъдеще при срещите ми с експерти от страната и учители по музика, защото:

- показаният опит за преразпределянето на урочното съдържание на относително завършени части и еталонизирането на целите позволява учебният процес да протече по-организирано;

– разработените тестови задачи, работни листа и допълнителната работа дават възможност всеки ученик да работи свободно и активно;

– средствата за текущ и заключителен контрол осигуряват възможност за обратна връзка, за осъществяване на временни за учениците коригиращи въздействия;

– намериха се отговори на много вълнуващи ме въпроси, свързани с проблема за оптимизиране на обучението по музика;

– особено голямо практическо значение имат преходите от усвояването на система от знания, умения и навици към тяхното използване в творческите прояви на учениците.

**Като следствие от направените изводи ще предложа някои препоръки за работа по този проблем:**

– *препоръчва се* на колеги учители да се запознаят с нови дидактически технологии на пълното научаване, за да се разреши до известна степен проблема с изоставащите и трудно справящите се ученици с доказан „музикален слух“, чрез задачи и форми на работа за развитието му чрез двугласното пеене на български фолклорни песни;

– *предлага се* да бъдат разработени с помощта на елементите от дидактическите технологии и други раздели от обучението по музика;

– *препоръчва се* при разработката на учебното съдържание да се използват таксономиите на Блум;

– *предлага се на основата на таксономните разработване на цели-еталони на методическите единици. На тази основа е уместно да се разработят дидактическите конструкции и съответните “бързи тестове” към тях.*

– за повишаване ефективността на обучението по музика и създаване на интерес у учениците *да се прилагат методите на музикалното възпитание в различни съчетания и в зависимост от задачите, характера и съдържанието на преподавания материал, с цел активизиране на вниманието и мисленето, а също изграждане на любов към фолклорното музикално изкуство; на любов към българския национален музикален език.*

– *най-достъпните и нетрудоемките от гледна точка на техническото изпълнение възможности за графично представяне на получената чрез диагностиката обратна информация могат да намерят място и в програмата на учителите.*

– вече се формираха и се развива такива науки и направления, като доцимологията, психодиагностиката, дидактометрията, които осигуряват съответен инструментариум и за количествени измервания на резултатите от учебно-възпитателния процес и е много удачно да бъдат използвани. Ето защо според мен в този раздел на новите учебни програми следва да се формира такова положение, което да изисква педагогическите кадри, да измерват резултатите от учебно-възпитателния процес. За целта е необходимо да се



**създадат унифицирани тестове по музика, които да съответстват на учебното съдържание и дейностите, залегнали в учебната програма.** Те ще осигурят не само обективна оценка на резултатите от обучението, а и основа за по-нататъшното му усъвършенстване.

**Приложение № 1 – Играта „Ключът на музиката”,** е пример за творческа изява на ученици със задълбочени знания и придобити практически умения, за осигуряване на условия за реализация на постиженията на ученици и учители и възможност на регионите в страната да сравняват постиженията си в областта на обучението по отделните учебни предмети в културно-образователната област.

**В Приложение № 2** е предложен **музикален текст**, който обобщава опита на учениците, свързан с анализа и изпълнението на многогласна музика. Усетът за многогласие е в основата на методиката за пеене на двугласни песни. Важно условие е анализирането на фактурата на произведението, оценяването на възможностите на акомпанимента, диференцирането на мелодията от съпровода, характеризирането им с подходящи определения. Основополагаща е ролята на каноните, които в учебните часове се изпълняват с различни задачи.

-----

## ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Диагностичната процедура по тема “Аспекти в развитието на музикален слух при двугласното пеене на фолклорни песни” показва положителни резултати в процеса на обучение на учениците при продължителната им целенасочена подготовка от III и IV клас.

2. На основата на таксономизирането на раздели и еталонизирането на цели могат да се построят сполучливо конструкции на уроци, чрез които може да се контролира процеса на учене.

3. На базата на дидактическите конструкции е възможно да се разработят и “бързи тестове” за измерване “стъпково” на резултатите от обучението.

4. Въвеждането на технологични елементи в процеса на обучение повишава интереса и желанието на учениците за общуване с фолклорната музиката. Това от своя страна спомага за усъвършенстването на техните умения, усвояването на българската фолклорна музикална култура и ориентация в музикалнофолклорното съдържание, както и по-специално на феномена „музикален слух“ чрез двугласното пеене на български фолклорни песни, като се посочват конкретни задачи и форми на работа за развитието му.

5. Въз основа на диагностичната процедура могат да бъдат направени конкретни изводи и препоръки за работа, които да послужат при изработването на учебните програми по „Музика”

6. Във връзка с това е аргументиран изводът, че много удачно при новите учебни програми по музика е *педагогическите кадри да измерват резултатите от учебно-възпитателния процес*. За целта е необходимо да се създадат унифицирани тестове по музика, които да съответстват на учебното съдържание и дейностите, залегнали в учебната програма. Те ще осигурят не само обективна оценка на резултатите от обучението, а и основа за понататъшното му усъвършенстване.

7. Диагностичната процедура и свързаните с нея задачи могат да бъдат опорен пункт и в експертната работа с учители по музика.

-----

## НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ТЕМАТА

1. Песенно съзвучие от Пирина. – Национален седмичник за образование и наука „Аз-буки“. С., год XX, 2–8 декември 2010, № 48.
2. Иновативни, но фундаментални при възпитаването на детето днес чрез българският музикален език. – С., Предучилищно възпитание, научно-методическо списание, год. LIX, 2011, № 6, 44–46.
3. Чува ли се българската двугласна звучност. – Музикални хоризонти, 2011, № 2, 12–14.
4. Музикалността е даденост с възможности тя да бъде развивана. Въпросът е на умения, компетентности и креативност. Доклад. – В: Шеста научна конференция за докторанти с международно участие „Млад научен форум за музика и танц“, С., 28–29 май 2011. С., НБУ (под печат).
5. Психологическите основи на музикалната даровитост през погледа на проф. Таллибулина. Доклад. – В: Седма научна конференция за докторанти и постдокторанти с международно участие „Млад научен форум за музика и танц“, С., 9–10 юни 2012. С., НБУ (под печат).